

Teorie a metodika výchovy

Mgr. Lenka Ďulíková

Zakončení

- písemná zkouška (otevřené/uzavřené otázky)
- 12.5. (13:00-15:35)

Výchova

- „je vhodné chápat jako celoživotní proces...cílevědomý a záměrný proces, který umožňuje změnu a rozvoj jedince v souladu s jeho potřebami, individuálními dispozicemi a sociálními vztahy“ (Čábalová, 2011) „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji“ (Průcha a kol., 1995).

Vzdělání

- „je relativně ukončeným stavem, který zahrnuje soubor získaných vědomostí, dovedností, postojů, názorů, hodnot, norem.“

Vzdělávání

- ▶ „se vztahuje především k socializaci jedince s důrazem na rozvíjení kognitivních (poznávacích) stránek a kvalit jedince. Je procesem obohacování osobnosti poznáváním a rozvíjením dovedností, které umožňují toto poznání používat...proces získávání vědomostí, dovedností, postojů, hodnot, norem a metod dalšího získávání poznatků, na rozdíl od pojmu vzdělání.“ (Čábalová, 2011)

Socializace

- *„celoživotní proces sociálního učení, který není jen pasivním přebíráním vzorců, postojů atd., ale také aktivním získáváním zkušeností v sociálních interakcích“ (Nakonečný, 2005). Thorová (2015) dodává, že „vývojem se člověk mění v kulturní osobnost, která v dospělosti dokáže fungovat ve složitém systému lidské společnosti jako její součást a zároveň jako individuální bytost. Vztah jedince a společnosti je reciproční, jedinec je společností ovlivňován, ale zároveň ji mění“.*

Interakce

- *„je podstatnou determinantou výuky, neboť naplňování výchovně vzdělávacích cílů je bez komunikace a interakce mezi učitelem a žákem či žáky nemožné.“ (Zormanová, 2014) Jde o vzájemný vztah.*

Reflexe

- *„zastavení se u významného momentu zkušenosti, zaměření se na něj (aktivní věnování pozornosti), vystoupení z obvyklého rámce nazírání a přístupu k věci, otevření se něčemu novému, neočekávanému, co se v mysli „vynoří“ (myšlenka, pocit, postoj, zorný úhel, souvislost).“ (Havrdová, Hájný, 2008)*

Sebereflexe

- ▶ *„je obecné zamýšlení se jedince nad sebou samým, nad svou osobností, ohlédnutí se zpět za svými činy, postoji, city, rekapitulování určitého úseku vlastního života či vlastního chování a rozhodování v situacích, které jsou pro daného člověka významné. Cílem je zhodnotit sama sebe, rozhodnout, co a jak změnit, zvolit strategii pro budoucnost.“ (Průcha, 1998)*

Axiologie

- *„učení o povaze hodnot, o jejich místě ve společnosti a ve struktuře světa hodnot, o jejich vzájemných vztazích i jejich poměru ke společenským a kulturním faktorům na jedné straně a struktuře osobnosti na straně druhé.“ (Kolář a kol., 2012)*

Kurikulum

- ▶ *„obsah vzdělávání (učivo) v širším slova smyslu a proces jeho osvojování, tj. jako veškerou zkušenost žáka (učícího se), kterou získává ve školském (vzdělávacím) prostředí, a činnosti, které jsou spojeny s jeho osvojováním a hodnocením“.* (Máňák, Janík, Švec, 2008)

RVP

- ▶ *„stanovuje pro předškolní, základní i gymnaziální vzdělávání stejné klíčové kompetence“* (RVP ZV, MŠMT, Praha 2015), ... *“smyslem je stanovit standardní a závaznou úroveň vzdělávání, kterou by měli dosáhnout všichni žáci v úrovni vědomostí, dovedností, postojů a kompetencí.“* (Čabalová, 2011)

Kompetence

- *„souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobnostní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“* (RVP ZV, MŠMT, Praha 2015)

Cíl výchovy

- ▶ dosahujeme ho soustavou výchovných prostředků v relativně dlouhodobém procesu, mění se s vývojem společnosti, žádoucí vlastnosti člověka, týká se celé osobnosti člověka

Cíl výuky

- kvalitativní a kvantitativní změny u žáků v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické, kterých má být dosaženo v procesu výuky, zamýšlený výsledek učební činnosti, ke kterému učitel se žáky směřuje...odvozen z hodnotové soustavy naší společnosti, zakotven v hlavních školských dokumentech

Výchovně vzdělávací proces tvoří řada prvků, které v systému plní různé funkce, vždy se navzájem ovlivňují, vytvářejí komplexní celek, nelze je libovolně měnit bez následků pro další rozvoj celého systému! (Maňák, 2003)

Cíle výuky

Zakotveny v hlavních školských dokumentech:

NPV

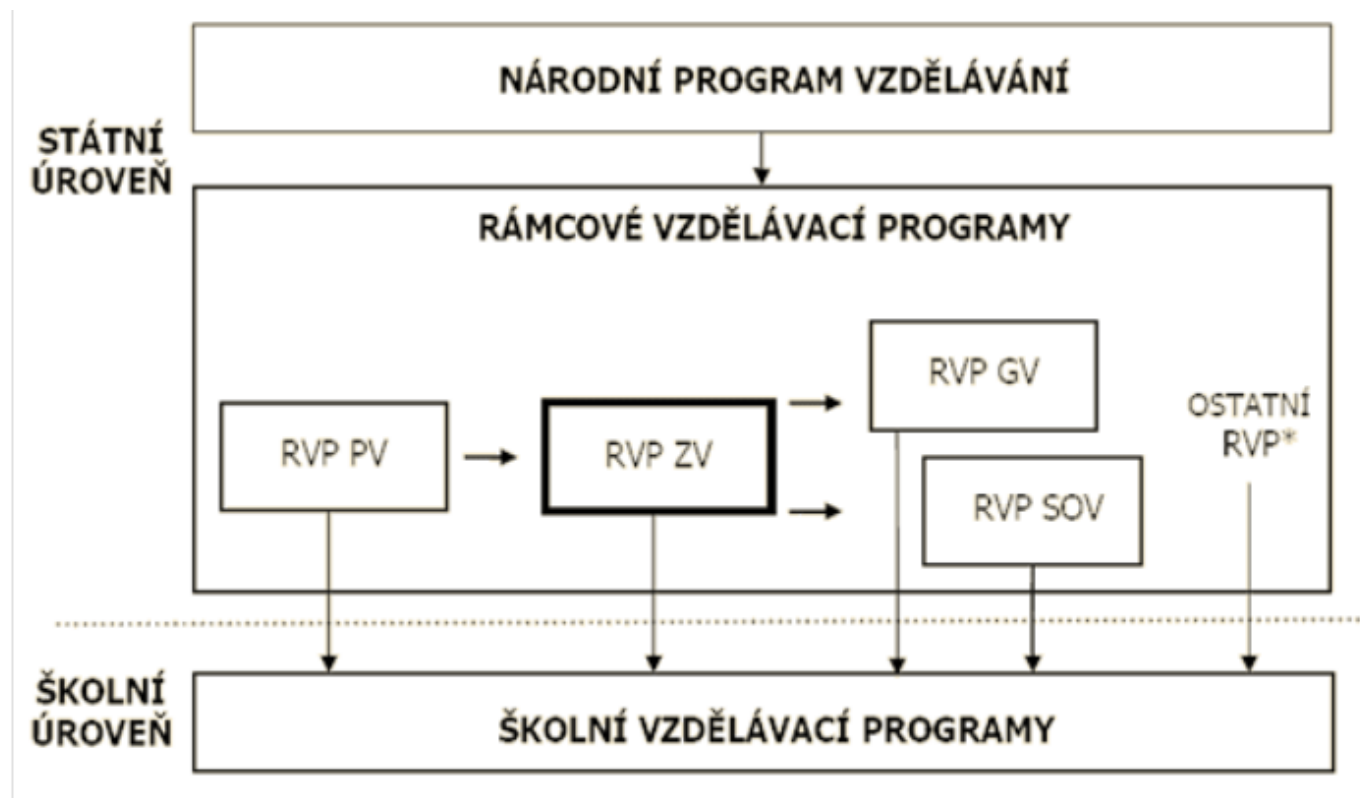
- pro celou vzdělávací soustavu

RVP

- popisuje závazné výstupy a obsahy vzdělávání na jednotlivých stupních (primární, nižší sekundární...) nebo na konkrétních oborech (gymnázium...)

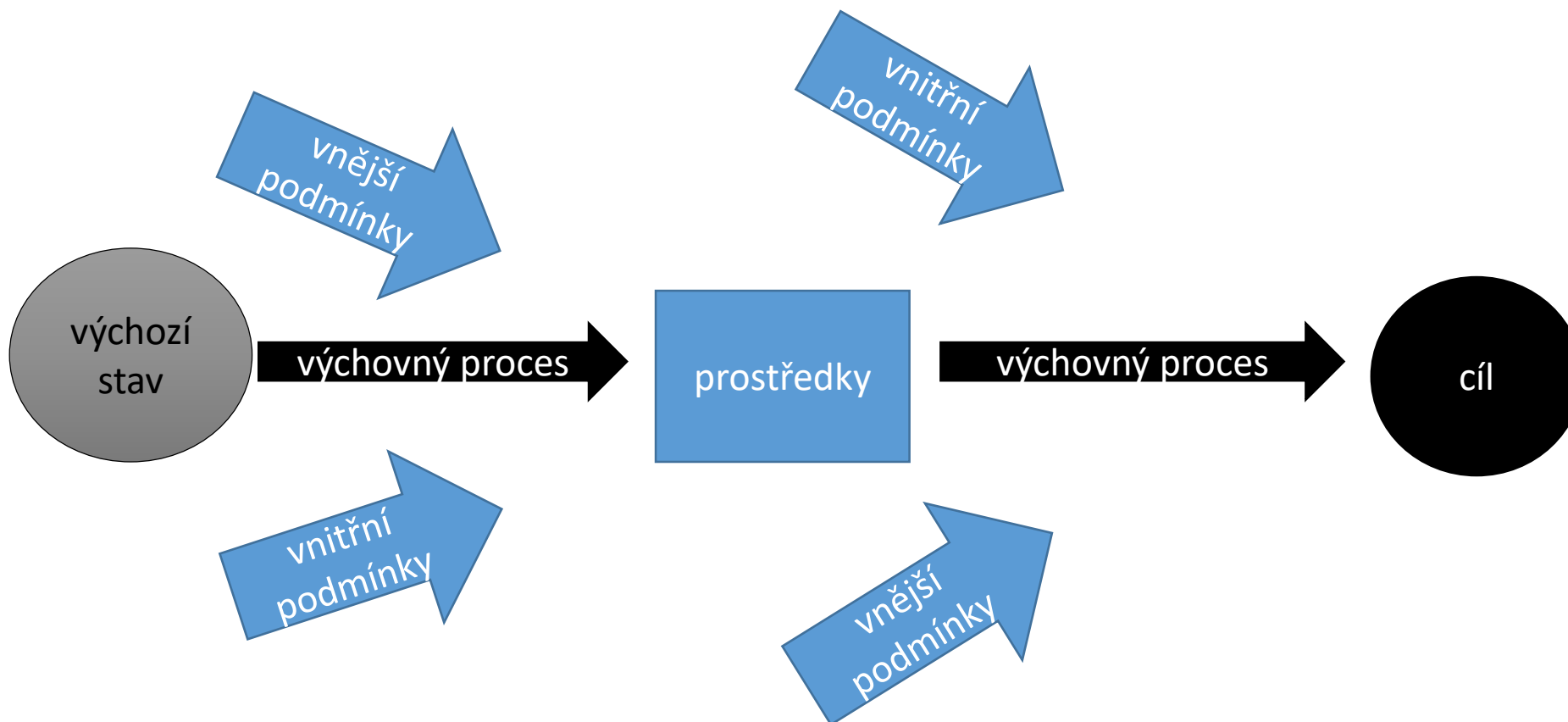
ŠVP

- si vytváří každá škola samostatně podle požadavků v RVP, školy si tak mohou vytvářet samostatné předměty, určovat učivo i jeho rozsah – ŠVP zájmového vzdělávání

Předmět zkoumání TMV

- výchova

Cíle výchovy

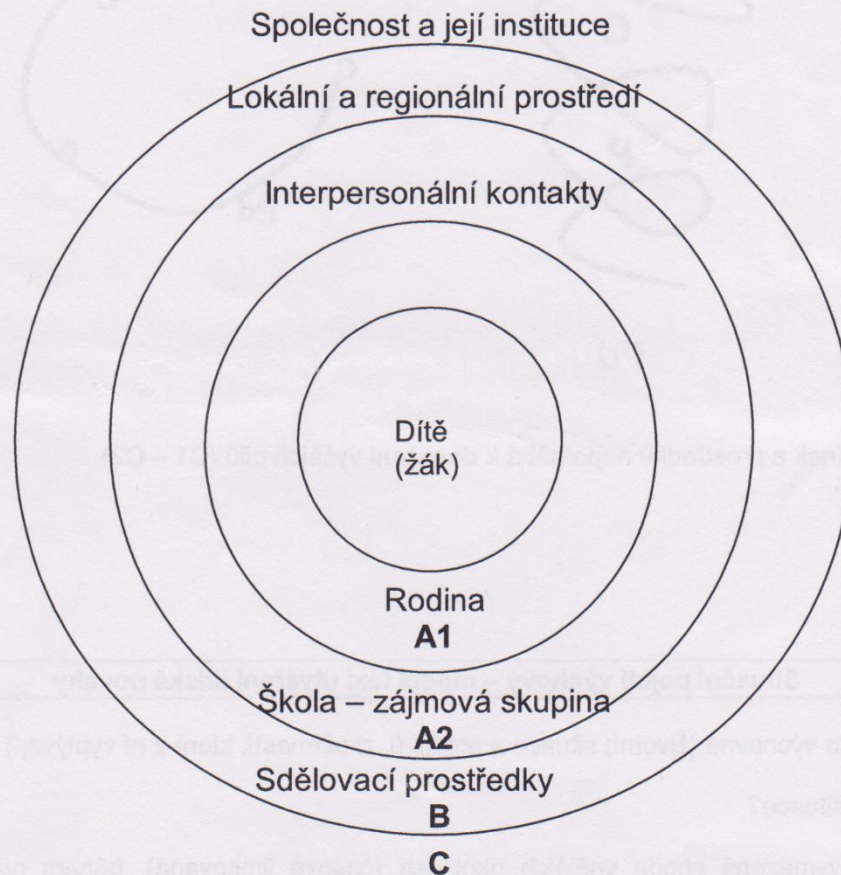
- Cíl výchovy – ?
- Prostředky výchovy – vyučování, metody výchovy, organizační formy, pomůcky
  - intencionálně (přímo, záměrně)
  - funkcionálně (nepřímo, bezděčně)
- Podmínky ovlivňují výběr výchovných cílů a prostředků

- Podmínky výchovy

- VNĚJŠÍ (sociální a přírodní okolnosti)
- VNITŘNÍ (dosažená úroveň a předpoklady vychovávaných jedinců a skupin – jejich věkové, individuální a skupinové zvláštnosti)

⇒ ovlivňují se navzájem

Schéma sociálního prostředí z hlediska jeho vlivu na dítě (žáka)

A - sociální mikroprostředí
B - sociální mezoprostředí
C - sociální makroprostředí

„Dětský věk jest věkem, jenž podléhá vlivu. Proto nejdůležitější při výchově jest výběr vlivů, jež budou na dítě působiti.“

(L. N. Tolstoj)

Všechno co lidé dělají, dělají, protože doufají, že to naplní jejich potřeby...

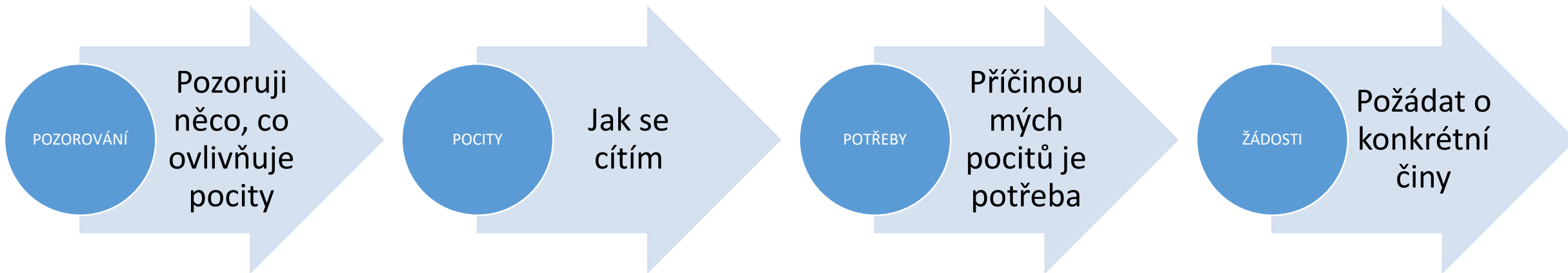
Aktivita:

- vybavit si a popsat nějakou negativní situaci ze života
- jak jste se cítili
- jaké potřeby nebyly uspokojeny
- co byste žádali nebo potřebovali, aby byla vaše potřeba naplněna

Co tím trénujeme?

- přijímání zodpovědnosti za svoje prožívání situace, svoje pocity a potřeby
- učíme se vidět jasně příčiny a následky, tedy to, že náš pocit není důsledkem toho, že druhý je pokažený, ale pramení z několika zdrojů: z chování druhého (pozorování), z naší interpretace tohoto chování a z našich potřeb v dané situaci
- uvědomovat si sami sebe

každý má
potřeby - i DÍTĚ

Co s tím v praxi?

empatie

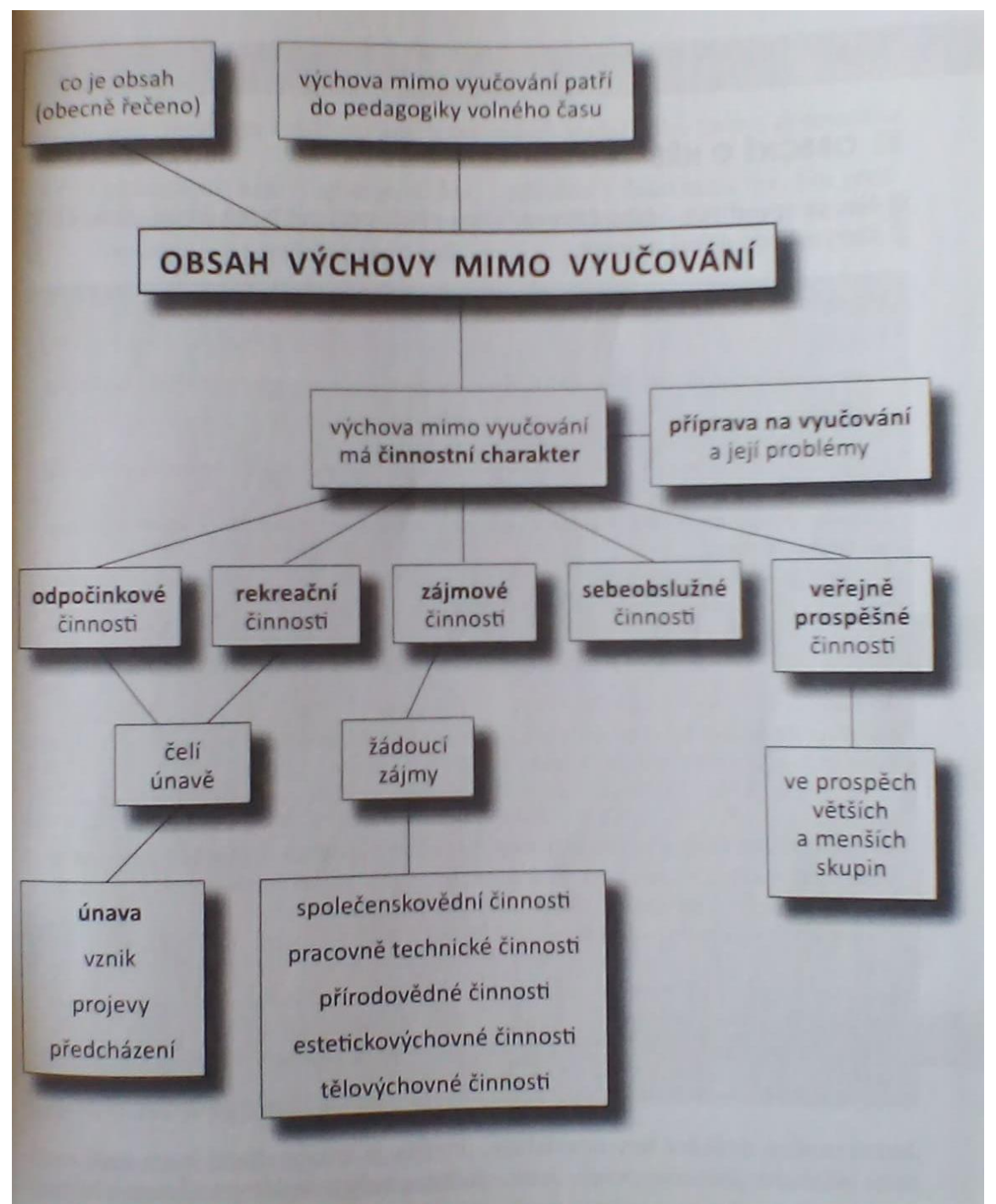
komunikace

metodika práce
- reflexe

naslouchat
sobě i druhým

- metoda - či možná spíše umění - komunikace směřující k vytváření souladu mezi lidmi a k hledání řešení, která fungují pro všechny
- Marshall Rosenberg

výchova mimo vyučování x
výchova ve volném čase

Vychovatel/ka

- pedagogický pracovník, jehož pracovní povinnosti vycházejí ze školského zákona a zákona o pedagogických pracovnících
- oblast školství, volnočasové a mimoškolní pedagogiky
- prevence sociálních patologií
- např. školy a školní družiny, specializované poradny, ústavy sociální péče, doléčovací centra, terapeutické komunity, dětská krizová centra, diagnostické ústavy, dětské domovy, střediska volného času, krizová a kontaktní centra, nízkoprahové kluby pro děti a mládež atp.

Aktivita:

- ve skupině diskutovat a sepsat

Co je náplní práce vychovatele/ky?

Teorie a metodika výchovy

II. část

Mgr. Lenka Ďulíková

Legislativa

Zákon č. 561/2004 Sb.

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 563/2004 Sb.

Zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

Vyhláška č. 74/2005

Vyhláška o zájmovém vzdělávání

Vyhláška č. 72/2005 Sb.

Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Vyhláška č. 317/2005 Sb.

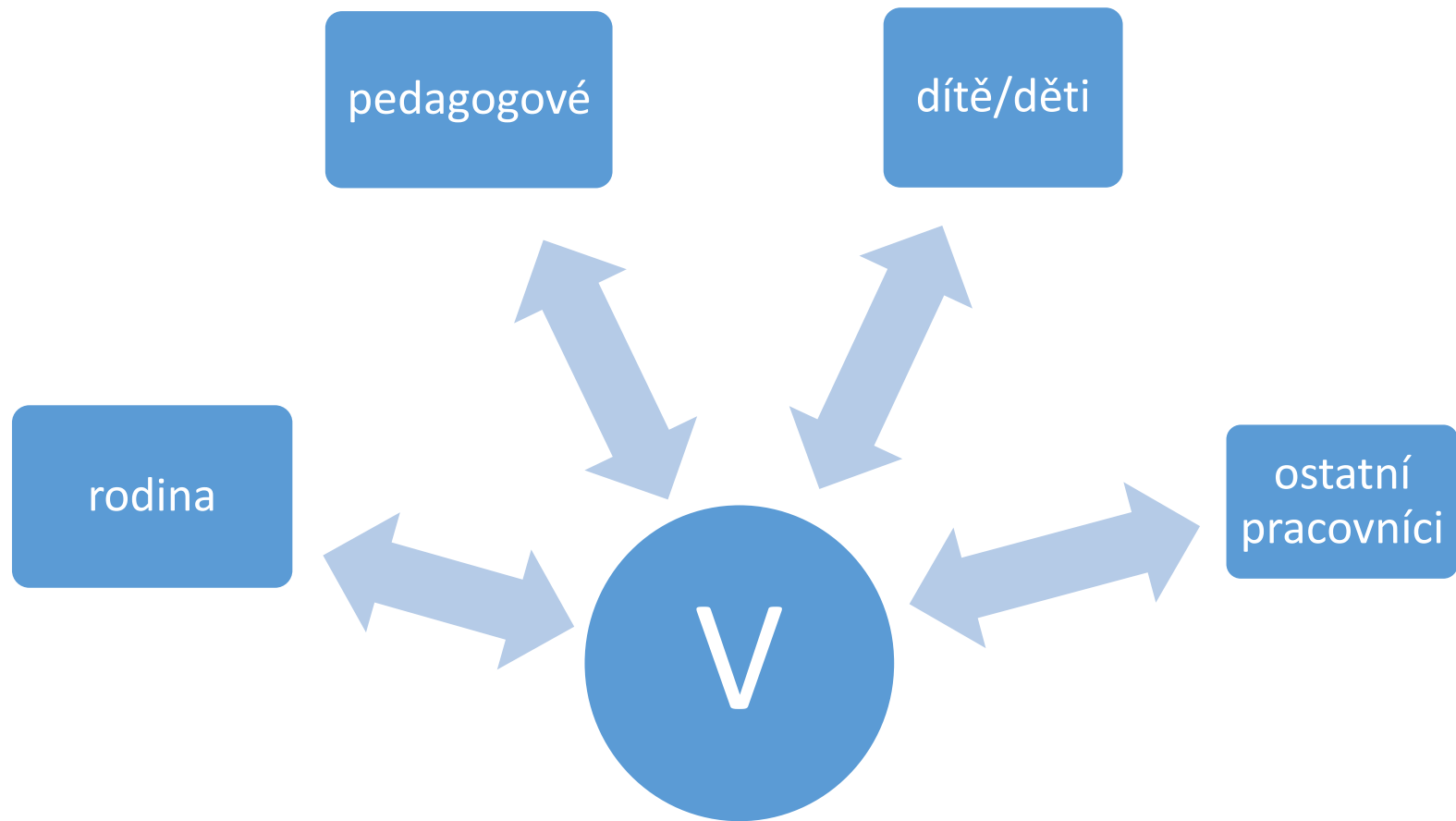
Vyhláška o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků

Kompetence vychovatele/ky

- osobnostní
  - pedagogicko-psychologické
- + komunikační, řídicí, poradenské, sebereflektivní, informační, speciálně pedagogické...
-
- tvorba, průběžná aktualizace, vedení, rozvíjení výchovných, vzdělávacích, zájmových, sportovních, kulturních a dalších programů...
  - pedagogická dokumentace
  - diagnostika, konzultační činnosti...

- spolupráce s

Rozvoj kompetencí u dětí

- celkový rozvoj osobnosti, rozvíjení zájmového vzdělávání, znalostí a tvořivých schopností....
  - kompenzuje zátěž školy, duševní hygiena, kulturní, relaxační a regenerační, sociální a preventivní
  - rozvíjí schopnosti, znalosti, dovednosti, talent, upevňuje sociální vztahy...hodnoty
  - výchova ve volném čase a také k volnému času!
- (vychovávaný je objektem i subjektem výchovy)

Zásady výchovy ve volném čase

- pedagogické ovlivňování VČ (nenásilné, cílevědomé)
- dobrovolnost (motivace?)
- jednota a specifičnost (cíl v souladu s výukou)
- aktivita (i od dětí!, podíl)
- seberealizace (prožitek úspěchu)
- pestrost, přitažlivost (respekt potřeb dětí)
- odpočinek, rekreace
- citlivost, citovost
- sociální kontakt

(Bendl, 2015)

Báze moci v komunikaci

Co je moc?

- obsah a VZTAH (moc ovlivňuje naši komunikaci a opačně)

French a Raven (1968)

- Legitimní – paní učitelka, zaměstnavatel
- Odměňovací
- Donucovací
- Referenční – partner/ka, kamarád/ka
- Expertní – lékař, média

Autorita a kázeň

Autorita

- jedna z podstatných forem uskutečňování moci - založena na obecném uznávání oprávněnosti, tj. legitimacy, vlivu určité osobnosti, instituce nebo skupiny (samotná moc - schopnost donutit někoho, aby si počínal jinak, než by chtěl)
  - formální x neformální...
  - partnerský vztah edukátora a žáka + řád (odpovědnost)

Kázeň

Čím můžeme dávat najevo autoritu?

- dobrovolné (vnitřní)/nucené (vnější) podřizování se jednotlivce/společnosti určité autoritě, pořádku, řádu, dodržování zadaných norem chování
  - funkce: orientace ve společnosti, chrání před bezprávím a konflikty, sebekázeň, fungování společnosti, výkonová

Jak na nekázeň?

- zapojit děti ihned, pozorovat, oční kontakt, interakce, skupinová práce
- neustoupit, když jsou narušována pravidla, nezastrašovat „ještě jednou to budu muset říct...“, čekat na vyplnění v klidu
- pochvaly, odměny a eliminace hrozby a trestu
- cíl práce, zapojení, dodržení času, otázky udržují při aktivitě, zpětná vazba...
- nabídnout a ukázat to pozitivní a krásné...jít příkladem

Agrese

- nepřítelství, útočnost vůči osobě, předmětu či překážce na cestě k uspokojování potřeby, může se projevit otevřeně, být potlačena, být přesunuta, projevit se psychosomatickými důsledky
- chování člověka - jednání poškozující ostatní, ale i jakékoliv jednání a chování, které směřuje k dosažení určitých výhod a prosazení cílů
- **nebezpečí šikany!**
  - fyzická aktivní přímá – např. rvačka
  - fyzická aktivní nepřímá – např. pokud někomu zaplatíme, aby někomu ublížil
  - fyzická pasivní přímá – např. bráním někomu, aby dosáhl cíle
  - fyzická pasivní nepřímá – např. odmítání splnit kladené požadavky
  - verbální aktivní přímá – např. slovní urážky
  - verbální aktivní nepřímá – např. šíření pomluv
  - verbální pasivní přímá – např. odmítám se s někým mluvit
  - verbální pasivní nepřímá – např. pokud se někoho nezastaneme, když ho ostatní kritizují

Šikana

vývojové stupně šikanování:

1. zrod ostrakismu
2. fyzická agrese a přitvrzování manipulace
3. klíčový moment – vytvoření jádra
4. většina přijímá normy agresorů
5. totalita neboli dokonalá šikana

- ponižování/týrání jedinců jinými, cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo jedinci vůči osobě, která se nemůže nebo neumí bránit
- agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi/skupině žáků/učiteli, opakuje se (nikoli nutně)
- vědomé, záměrné, úmyslné (skryté) snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně....
- <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+prim%C3%A1rn%C3%AD+prevenci+rizikov%C3%A9ho+chov%C3%A1n%C3%AD+%C5%A1kol%C3%A1ch>

přímé:

- **1)** posměch: poznámky na adresu dítěte, pokořující přezdívka, nadávky
- **2)** kritika dítěte, výtky na jeho adresu pronášené nenávislným, pohrdavým tónem
- **3)** příkazy, které dítě dostává od jiných dětí, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že jim dítě podřizuje
- **4)** honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které jsou třeba zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- **5)** rvačky, v nichž jeden z účastníků je slabší a snaží se uniknout (menší dítě někdy s pláčem)

nepřímé:

- **1)** dítě je o přestávkách často samo, ostatní o ně nejeví zájem, nemá kamarády
- **2)** při týmových sportech bývá dítě voleno do mužstva mezi posledními
- **3)** o přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- **4)** má-li dítě promluvit před třídou, je nejisté, ustrašené
- **5)** působí smutně až depresivně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči
- **6)** zhoršuje se jeho školní prospěch, někdy náhle
- **7)** jeho věci jsou poškozené nebo znečistěné
- **8)** poškozený nebo zašpiněný oděv
- **9)** odřeniny, modřiny, škrábance, řezné rány, které dítě nedokáže uspokojivě vysvětlit

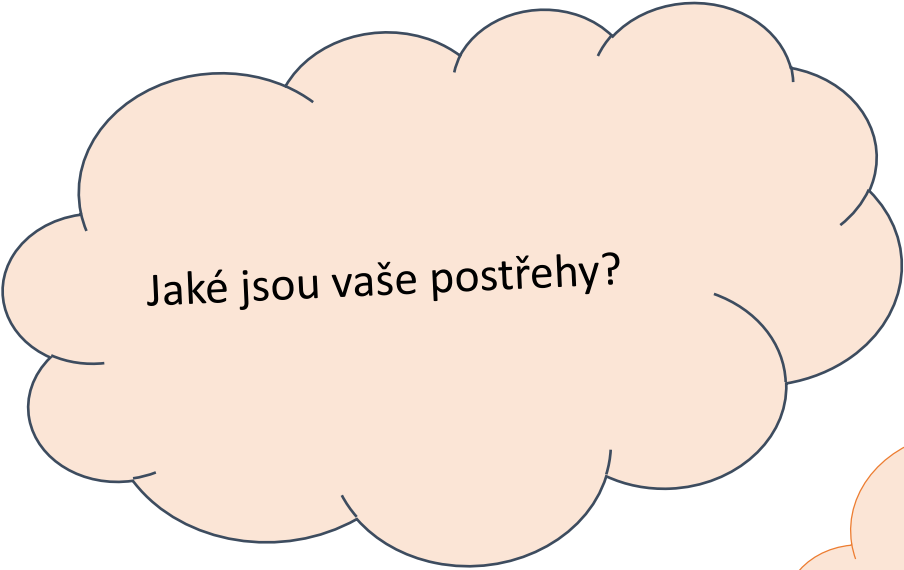
„Nejvzácnějším zdrojem není ropa, kovy, čistý vzduch, kapitál, práce nebo technologie. Je jím naše ochota si naslouchat, učit se od sebe navzájem a pravdu hledat, nikoli ji prostě mít.“

(Donella Meadowsová)

Jak postupovat?

- 1.udělat si čas
- 2.nereagovat na druhého svými dovětky
- 3.písemný záznam
- 4.klidné prostředí
- 5.oční kontakt!

(ovšem možnost se doptat zopakováním)

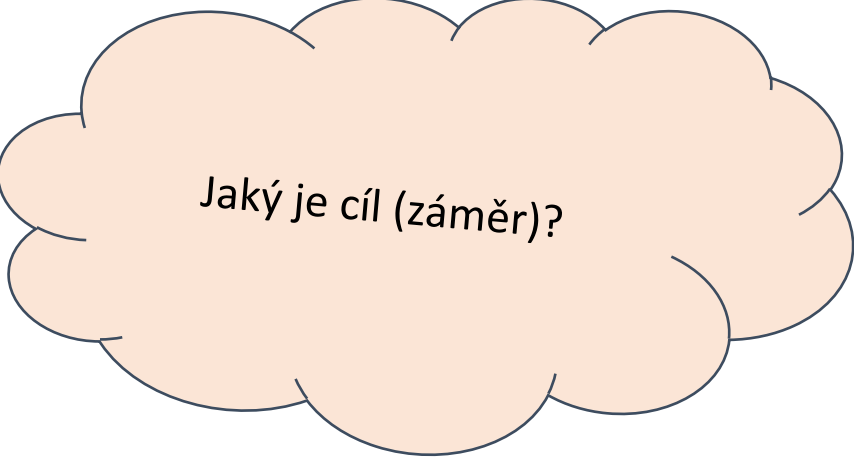
Jaké jsou vaše postřehy?

Neverbální komunikace?

Jak jste se cítili?

Jaký je cíl (záměr)?

Potřeba komentování?

Co znamená naslouchat?

- NESOUDIT
- snažit se druhého pochopit
- je to energie tomu druhému
- nepřikyvuji, tím totiž vyjádřím nějaký názor - pouze oční kontakt
- dávám prostor tomu druhému se vyjádřit a nechám odhalit niterní pocity
- naslouchám druhým i sobě!
- je příjemné, že někdo druhý naslouchá
- důvěra
- nové podněty
- přemýšlím o sobě...

Metodika práce - zkušenosti

- měsíční plán, deník
- motivační principy: odměny, pochvaly
- mail, telefon s rodiči
- fotografování, WS dětí (rozvoj zodpovědnosti)
- hry s cílem: kooperační, šifrovací, skupinové, individuální, kreativní, hodnotové, pracovní...improvizační (dramatické)
- reflexivní kolečko, sebereflexe
- projekty se vzdělávacím cílem (M. Terezie, Vánoce, ČSR...)
- rozbor krizí
- dobrovolnost
- vaření, výroba budky, fitness cvičení...“paní vychovatelka“

ÚKOL (pro studenty s absencí 2 a více hodin)– zaslat na 386350@mail.muni.cz :

„V mé profesi vychovatele/ky“

<p>Co je pro mě nejdůležitější, abych mohl vykonávat profesi vychovatele/ky:</p>	<p>Bez čeho se neobejdu:</p>
<p>Co potřebuji od druhých:</p>	<p>Před čím se musím bránit, co mi brání ve výkonu:</p>

Literatura

- ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.
- KOLÁŘ, Zdeněk. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3710-2.
- MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-175-1.
- MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3123-9.
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie organizace*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 802470577x.
- ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4590-9.
- Průcha, J., Mareš, J., Walterová, E. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. 328 s. ISBN 80- 7178-252-1
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: MŠMT, 2013. 142 s. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z WWW:<http://www.nuv.cz/file/433_1_1/>.
- *Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních*. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 28 s. [cit. 2018-04-02]. Dostupné z WWW:<<http://www.msmt.cz/file/38988/>>.
- HAVRDOVÁ, Zuzana a Martin HAJNÝ. *Praktická supervize: průvodce supervizí pro začínající supervizory, manažery a příjemce supervize*. Praha: Galén, c2008. ISBN 978-80-7262-532-1.
- ROSENBERG, Marshall B. *Co řeknete, změní váš svět*. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2015. ISBN 9788026209126.
- DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Základní učebnice pedagogiky*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5039-2.
- *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 8071843105.
- BENDL, Stanislav. *Školní kázeň: metody a strategie*. Praha: ISV, 2001. Pedagogika (ISV). ISBN 80-85866-80-3.
- UHER, Jan. *Problém kázně*. V Praze: Nákladem Dědictví Komenského, 1924.
- VALIŠOVÁ, Alena. *Jak získat, udržet a neztrácet autoritu*. Praha: Grada, 2008. Psychologie pro každého. ISBN 80-247-2282-8.
- JANATA, Jaromír. *Agrese, tolerance a intolerance*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-889-x.
- ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8.
- RAVEN, B. H. A power/interaction model of interpersonal influence: French and Raven thirty years later, *Journal of Social Behavior and Personality*, 1992, 7.

Děkuji za pozornost 😊